

‘NOUS VOILÀ DONC FRÈRES!’

De vriendschap tussen de Gentse stadsambtenaar
François Hye Schoutheer en de Amsterdamse
hoogleraar David Jacob van Lennep in de tijd van
het Verenigd Koninkrijk¹

Marita Mathijsen

In het Zuid-Nederlandse ultramontaanse oppositieblad *Le Spectateur Belge* verscheen in 1815 een vers van de Noord-Nederlandse hoogleraar David Jacob van Lennep onder de titel: ‘Neerlands rijk hersteld en gehandhaafd’. Dit gedicht is geschreven na de definitieve val van Napoleon, na de honderd dagen dus, toen het Franse leger op 18 juni bij de Slag bij Waterloo viel. David Jacob prijst in dit gedicht de vereniging van Nederland en België:

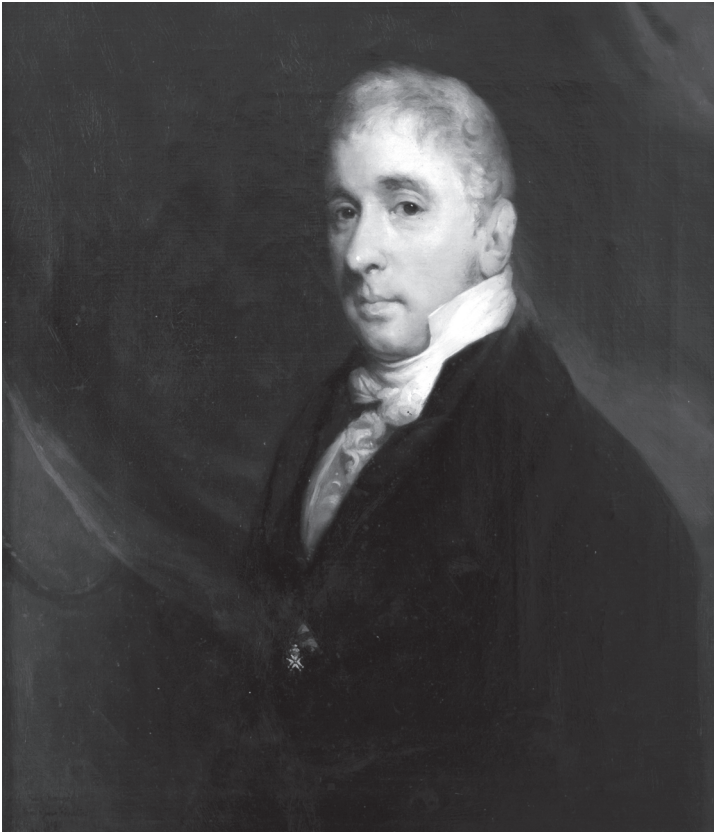
Het rijk der Nederlanden heft,
Met statelijken glans,
Zijn kruin naar 's hemels trans.
Een luister, die de volken treft,
Gaat op, als 't morgenlicht,
Uit Nassaus troon, gesticht,
Euroop tot heil, met koninglijken praal,
In 't juichend Leeuwendaal.
[...]
d'Aloude staat, zoo lang gescheurd,
Zoo jammerlijk verdeeld,
Ziet weêr die wond geheeld
En Neêrlands magt in top gebeurd²

---

¹ Dit artikel is een bewerking van de lezing die ik hield bij het afscheid van Herman Balthazar als voorzitter van de Raad van Bestuur van *Ons Erfdeel* op 4 april 2019 in de KANTL.

² Geciteerd uit Van Lennep 1861, 1, 214-215. Zie ook Lissens 2000, 31. 47-57. Lissens verwijst naar dl. 2 van *Le Spectateur Belge*, p. 247-249, maar in de Google Books-weergave kom ik het gedicht niet tegen, ook niet in eerdere of latere delen. Mogelijk staat op Google Books een andere versie van *Le Spectateur Belge* dan Lissens inzag.

Hoe is het mogelijk dat deze hoogleraar, die pal achter de politiek van Willem I stond, die tot de elite van Nederland behoorde en bevriend was met alle belangrijke politici van zijn tijd, een bijdrage leverde aan *Le Spectateur Belge*, dat zich zeer uitgesproken en met veel ophef verzette tegen de politiek van koning Willem I, met name waar het godsdienstkwesties betrof? In het vervolg van dit artikel wil ik uit de doeken doen hoe dit gedicht in het oppositieblad terecht kwam door de vriendschap tussen de Gentse stadssecretaris François Hye Schoutheer en de Amsterdamse hoogleraar klassieke talen en geschiedenis David Jacob van Lennep, en hoe die vriendschap bijgedragen heeft aan de vestiging van de universiteit in Gent. Daarbij zal ik ook ingaan op de connectie tussen Hye Schoutheer en de critici van het religieuze bewind van Willem I, Léon de Foere, hoofdredacteur van *Le Spectateur Belge*, en Maurice de Broglie, de ultramontaanse bisschop van Gent. De Foere verdedigde in zijn blad de meningen van De Broglie.

Afbeelding 1. David Jacob van Lennep, kopie naar schilderij van Charles Hodges, omstreeks 1820 (Particuliere collectie).

De connectie tussen Van Lennep en het blad liep via de Gentenaar François Hye Schoutheer. Deze was bevriend met de hoofdredacteur van het blad, de priester De Foere, en deelde met hem zijn politieke visie, al was Hye gematigder dan De Foere en bleef hij zijn leven lang een voorstander van de vereniging van de Nederlanden. De Foere was op zijn beurt de spreekbuis van de fanatieke Gentse bisschop Maurice de Broglie, die een uitgesproken tegenstander van de godsdienstpolitiek van Willem I was.

De Foere werd in Brugge op 9 februari 1817 gearresteerd door een grote politiemacht die hem meesleepte naar de gevangenis. Hij had net het Marialof opgedragen in de Sint-Jacobskerk en zou nu brood en kleding gaan uitdelen aan de armen, die daarvoor al in de rij stonden. In het laatste nummer van het blad, nummer 23, had De Foere een geheim stuk openbaar gemaakt waarin de paus van Rome zich uitsprak tegen de grondwet van het Verenigd Koninkrijk, die niet verenigbaar zou zijn met het katholieke geloof. Bovendien riep De Foere op om de eed op de grondwet te boycotten. Op 21 maart werd De Foere veroordeeld tot twee jaar gevangenis vanwege 'aanzetting tot wantrouwen en tweedracht' en hij kreeg een publicatieverbod.

De Foere en zijn blad werden al enige tijd gevolgd, met name door de onverbidelijke minister van Justitie C.F. van Maanen, die de voortdurende kritiek van De Foere op de wetgeving zag als bedreigend voor de samensmelting van de noordelijke en zuidelijke provincies. De Foeres blad, hoewel ultramontaans, werd gezien als even gevaarlijk als de liberale bladen die Franse vluchtelingen in Brussel uitgaven, zoals *Le Nain Jaune Réfugié* of *Le (vrai) Libéral*. Weliswaar voerde Willem I een koers van persvrijheid, maar de geallieerden eisten van hem strengere maatregelen.³ Tegenover de Franse vluchtelingen hield de regering zich in, maar De Foere was een makkelijk slachtoffer. De arrestatie zat al een tijdlang in de lucht. De Foeres oppositieblad koos namelijk vierkant voor de partij van de beruchte bisschop De Broglie. Die had burgers die verkiesbaar waren gesteld opgeroepen te weigeren de eed op de grondwet af te leggen.⁴

Om de connecties tussen Hye Schoutheer, Van Lennep, De Foere en De Broglie te kunnen interpreteren is het nodig te weten wie de figuren waren die de grondwet voor het Verenigd Koninkrijk opgesteld hadden, en wie zich eerder over de acht artikelen gebogen hadden waarin de samensmelting van België en Nederland door de grote mogendheden bekookstofd werd. Een van de belangrijkste mannen in de

---

³ Zie hiervoor De Graaf 2018, 228-235.

⁴ De gegevens over De Foere zijn ontleend aan Lissens 2000, 44-49. Zie ook Weijermars 2012, passim.

vroege tijd van het Verenigd Koninkrijk is Anton Reinhard Falck. Na de val van Napoleon was hij de Algemeen Secretaris van de soeverein vorst Willem I, en dat zou hij blijven tot hij in 1818 minister van Onderwijs, Nationale Nijverheid en Koloniën werd. Hij onderhandelde met de geallieerden, hij schreef de acht artikelen. Die werden 21 juli 1814 vastgesteld in Londen, maar nog geheim gehouden.

Een van Falcks beste vrienden was de hoogleraar David Jacob van Lennep, vader van de jonge Jacob die later nationaal bekend zou worden als romanschrijver. David Jacob stond bekend als een zachtmoedig man van het midden, een verlichte geest die zowel met progressieve als behoudzuchtige geesten kon omgaan. Falck raadpleegde hem voor bijna alle belangrijke beslissingen die hij moest nemen en hij liet hem ook vaak ontwerpen voor regeringsstukken schrijven die hij vervolgens aangepast aan Willem I overhandigde. Falck is de vijfde man die betrokken moet worden in een samenspel dat leidde enerzijds tot de vlucht van De Broglie naar Frankrijk en de ondergang van *Le Spectateur Belge*, anderzijds tot de vestiging van een universiteit in Gent.

Een reis van Van Lennep naar Gent staat aan het begin van dit alles. David Jacob maakte in de zomer van 1812 met zijn familie een reisje naar het België dat toen net als Nederland onder het bewind van Napoleon viel. De familie bezocht Antwerpen, Mechelen, Brussel, Laken en Gent. De amateur-historicus François Hye Schoutheer leidde hem in Gent rond en sleepte de familie onvermoeibaar van de ene kerk naar het andere kunstkabinet. Hye Schoutheer was 27 jaar, David Jacob ruim tien jaar ouder toen ze elkaar ontmoetten. David bezocht in Gent ook de handschriftenverzamelaar Van Hulthem.⁵ Met Hye Schoutheer ontstond een hechte vriendschap. Er is een brief van Hye van 27 september 1812 waarin deze David Jacob bedankt voor zijn visite en Hye stuurde hem een geschenk namens de Société des Arts van Gent. David Jacob werd 'le savant aimable' genoemd in Gent, volgens Hye.⁶

Hoe Hye Schoutheer en David Jacob van Lennep met elkaar in contact zijn gekomen is niet bekend. David Jacob was een bekende Latinist en historicus met internationale contacten, en waarschijnlijk kende hij Gentse historici die hem introduceerden bij Hye Schoutheer. Hun contact had in elk geval met historisch onderzoek te maken, want een antwoordbrief van David Jacob bevat opmerkingen over Van Maerlant en andere geschiedkundige kwesties.⁷ Ze deelden ook een be-

---

⁵ Mathijsen 2018, 60-61.

⁶ Alle brieven van Hye Schoutheer aan David Jacob van Lennep worden bewaard in het Amsterdams Stadsarchief 238 138-149, deze in 138. Ze zijn digitaal raadpleegbaar. Een deel ervan is gepubliceerd door de zoon van David Jacob in Van Lennep 1862, dl. 3 en 4.

⁷ Brief van 7 december 1812. Alle brieven van David Jacob van Lennep aan Hye Schoutheer worden bewaard in het Rijksarchief Gent 706 G 114.

langstelling voor de 'Nederduitse taal', vooral ook voor de tijd waarin de gebieden van die taal nog verenigd waren. In 1812 konden ze nog niet bevroeden dat die tijd weer nabij was.

Wie was Hye Schoutheer? Als brouwerszoon had hij zich door zijn intellectuele capaciteiten omhooggewerkt en was geaccepteerd door de hogere burgerklasse van Gent. In 1816 werd hij benoemd tot lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, in de Tweede Klasse. Vanaf 1817 zou hij de tweede secretaris van de stad Gent worden. Hij was tevens de bekwame archivaris van die stad, op voorspraak onder andere van Van Lennep. Hij werd in 1819 lid van de Provinciale Staten, en zat in de jury voor examens van het primaire onderwijs. Verder was hij sinds 1818 vrijmetselaar in de loge La Félicité Bienfaisante. Hij zat ook in het bestuur van de Maatschappij van Nederlandsche taal- en letterkunde te Gent. Op historisch gebied deed hij veel onderzoek naar Jacob en Filips van Artevelde en naar de algemene geschiedenis van Vlaanderen. In zijn precieus handschrift heb ik 57 brieven van hem aan David Jacob gevonden, geschreven tussen 1812 en 1827. Van David Jacob zijn er 38 brieven bewaard (1812-1830). Hye Schoutheer stierf na langdurige ziekte in 1831, 46 jaar oud.⁸

Wie was David Jacob van Lennep? Hij hoorde tot de Amsterdamse patriciërs-elite. Al op 24-jarige leeftijd werd hij tot hoogleraar in de klassieke talen en geschiedenis benoemd aan het Amsterdams Athenaeum. Daarnaast zat hij als bestuurslid of redacteur in talrijke genootschappen, tijdschriften en instituten. Ook was hij commissaris van de Amsterdamse schouwburg en curator van de stadsarmenscholen. Na de val van Napoleon in 1813 hoorde hij bij de eerste plannenmakers voor een nieuwe regering. Hij werd toen lid van het Provisioneel Bestuur van Amsterdam en kort daarna van de Provinciale Staten. Willem I raadpleegde hem geregeld via zijn secretaris Falck. Hij werd lid van de Commissie die van Willem I de opdracht kreeg het hoger onderwijs, inclusief de Latijnse scholen, te reorganiseren (1814). David Jacob overleefde Hye vele jaren: hij stierf in 1853, 79 jaar oud. Zijn zoon Jacob schreef een tweedelige biografie over hem, die in 1862 uitkwam. Veel brieven van Hye Schoutheer worden daarin geheel of deels geciteerd.

Hye Schoutheer en Van Lennep deelden dus hun belangstelling voor geschiedenis en hun waardering voor de Nederlandse taal. Ze zijn beiden van die typisch 19de-eeuwse actieve burgers die lid zijn van allerlei maatschappijbetrokken genoot-

---

⁸ De gegevens ontleen ik aan Balthazar 1970; Hugo de Schampheleire, Els Witte, Fernand Borné 1971; Nécrologie (Universiteitsbibliotheek Gent ongeïdentificeerd document).

schappen en verenigingen. Beiden zijn gretige voorstanders van de vereniging van Noord en Zuid, die begin 1814 in het zicht kwam.

Daar waren in het protestantse Nederland in die tijd maar weinig voorstanders van, maar wel zeer invloedrijke. Willem I natuurlijk in de eerste plaats, maar ook zijn secretaris Falck en diens goede vriend Van Lennep. De geallieerde machten wilden die vereniging ook. Falck schreef aan Van Lennep al op 6 december 1813 zijn droom: 'Tot aan de boorden van de Moezel moet alles wederom aan Frankrijk ontruikt en Hollandsch gemaakt worden'.⁹ Willem I liet begin 1814 in het nog bezette België vliegende blaadjes verspreiden waarin hij de bevolking aanmoedigde in opstand te komen tegen het Franse gezag en zich met Holland te verenigen.¹⁰ Mogelijk was daar ook een blaadje van David Jacob bij, want op Falcks verzoek schreef hij een pamflet gericht aan de Belgen. Het begon aldus:

Nederlanders van België! Uwe naburen de Nederlanders der Holland-
sche Gewesten hebben het juk der Fransche overheersching afgewor-
pen. Zij hebben hunnen rang onder de natien hernomen. Zij hebben de
wapens opgevat om met de zegevierende Bondgenoten den Algemeenen
vijand te bestrijden. Nederlanders van België! Herinnert U den tijd
toen uwe dappere voorzaten eens vereenigd en in verbond met de Hol-
landers nevens hen tegen dwinglandij de wapens voerden.¹¹

Hij houdt de Belgen voor dat zij niets te verwachten hebben van Frankrijk en dat zij van hun overheersing alleen maar rampen hebben ondervonden. Samenwerking met de Hollanders om de Fransen te verdrijven zou kunnen leiden tot een nieuwe krachtige staat met historische wortels. Zijn gedachtegang is dezelfde als die van de invloedrijke Falck, die bij de onderhandelingen met de geallieerden geregeld aanwezig was.

In België waren ook maar weinig voorstanders van die vereniging. Hye Schoutheer hoorde daarbij. Vanaf 1812 is er een uitvoerige briefwisseling tussen de Gentse en de Amsterdamse burger, steeds in het Frans. In 1814, na de val van Napoleon, ging het meteen over *Le Spectateur Belge*. Namens De Foere stuurde Hye aan David Jacob een prospectus van het nieuwe tijdschrift. Hij was ervan overtuigd dat David Jacob geïnteresseerd zou zijn in een onderneming die de 'nationale literatuur' wilde bevorderen, en de Belgen respect voor religie, liefde voor de vorst en waardering voor wetenschappen en kunst wilde bijbrengen. Het blad stond bij de

---

⁹ Van Lennep 1862, dl. 3, 343.

¹⁰ Bos 2015, 176.

¹¹ Van Lennep 1862, dl. 3, 343.

oprichting nog niet aan de oppositiekant, zoals kort daarna. David Jacob was inderdaad geïnteresseerd, hij juichte het plan toe en vroeg of De Foere ook Hollandse bijdragen wilde. Hij zou kunnen zorgen voor een bijdrage van Nederlands voorname dichter, Willem Bilderdijk. Waarop Hye schreef dat De Foere nog liever een bijdrage van Van Lennep zelf verlangde.

25 februari 1815 ontving Van Lennep een lyrische brief: 'Nous voila donc frères! nous avons enfin une Patrie.' Hye vervolgde dat hij 'sensations délicieuses' ondergaat 'en songeant qu'associés dorénavant à l'heureuse et savante hollande nous pourrions rejeter toute inquiétude sur notre sort futur et nous regarder comme arrivés dans le fort de la paix après 25 années de désastres et de malheurs.'¹² Hij reageerde hiermee op berichten in de kranten dat er bij het Congres van Wenen overeenstemming was bereikt over het Verenigd Koninkrijk. Willem I mocht zich van de geallieerden over enige tijd 'koning der Nederlanden' gaan noemen.

Midden juli 1815 stuurde David Jacob zijn vers voor *Le Spectateur Belge* op aan Hye, die het overdroeg aan De Foere. Hye was toen nog helemaal in de ban van de vereniging. Hij wilde wel notabelen in Gent aanwijzen die zich daarvoor wilden inzetten. Hij bood aan voor Falck een lijstje samen te stellen van Gentenaren die bereid waren te stemmen voor de aangepaste grondwet. Hij wist ook wel namen van geschikte personen voor nieuwe ambtenarenpostjes. Daarbij hield hij een pleidooi voor verdraagzaamheid: ook mensen die in het verleden wellicht weinig Hollandsgezind waren, konden toch onmisbaar zijn voor de toekomst. Dat is wat er in de Noordelijke provinciën ook feitelijk gebeurde: ambtenaren die meegelopen hadden in de Napoleontische tijd waren onmisbaar voor de voortgang, en bleven dus aan.¹³ De Foere en zijn blad leken bij de oprichting nog aan de zijde van de voorstanders van de vereniging te staan, en daarmee is verklaard dat Van Lennep een bijdrage wilde leveren. Heel kort daarna veranderde het blad al manifest van richting.

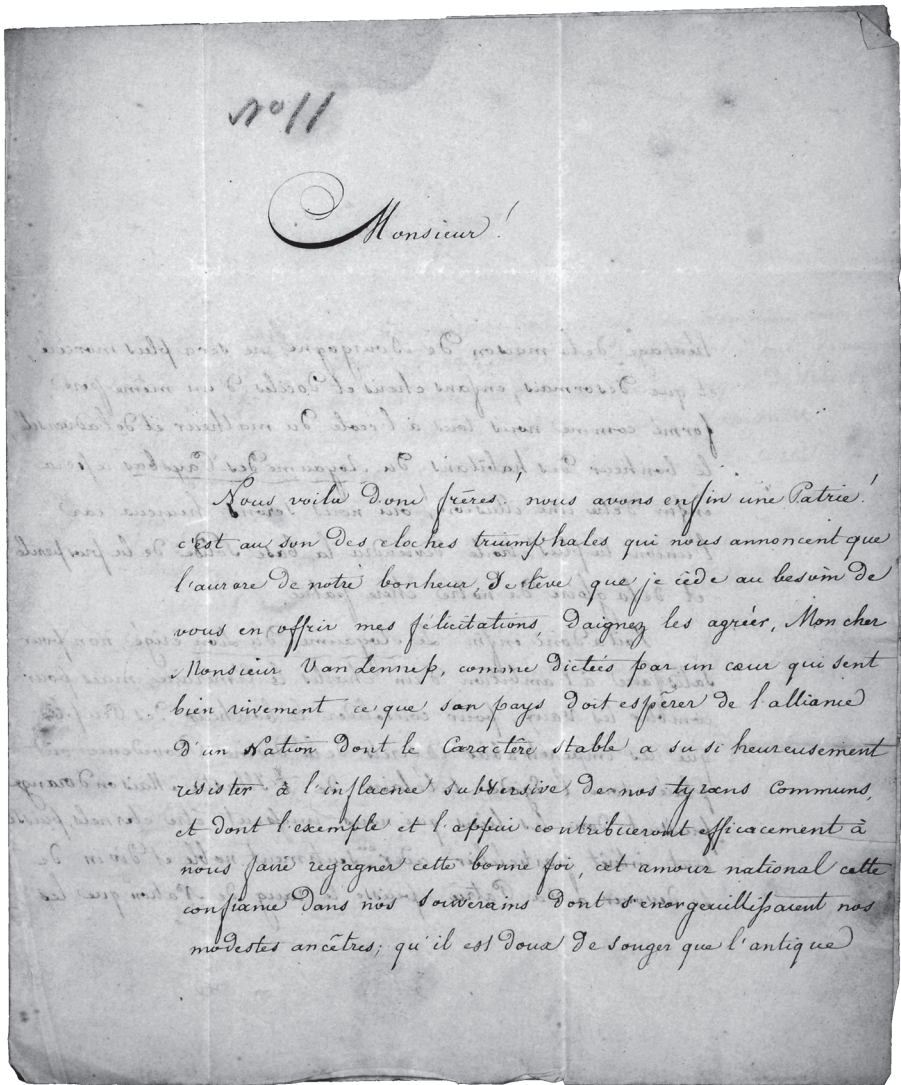
In de briefwisseling tussen Van Lennep en Hye zijn er drie terugkerende thema's: de politieke situatie en de godsdienstige verschillen, en de vestiging van de Gentse universiteit.

Hoe kwamen die politieke en godsdienstige kwesties aan de orde in de briefwisseling? Veel draaide om De Foere. Die werd na de eerste nummers steeds opstandiger in *Le Spectateur*. In 1814 had hij nog gemeend dat bij de komende vereniging de katholieken in hun oude voorrechten hersteld zouden worden. Dat was ook de

---

¹² Van Lennep 1862, dl. 4, 33-34.

¹³ Zie voor deze kwestie Lok 2009.

©Archief Amsterdam KLAG03234000238

Afbeelding 2. Brief van J. Hye Schoutheer aan David Jacob van Lennep, 25 februari 1815
 (Collectie Stadsarchief Amsterdam PA 238 139).

gedachte van zijn bisschop Maurice de Broglie geweest. Maar sinds de tekst van de acht artikelen en de grondwet bekend waren geworden, bleek dat de katholieken geen speciale voorrechten kregen. Daarmee kon De Broglie niet leven: een katholiek kon niet gehoorzamen aan een wereldse vorst – alleen Rome stond boven hem. Een katholiek kon dus ook niet tekenen voor de grondwet.

Dit zijn kwesties die Hye aanroerde in zijn brieven. David Jacob veroordeelde De Foere: zijn dogmatische intolerantie leidde tot burgerlijke ongehoorzaamheid. Van Lennep meende bovendien dat De Foere slecht geïnformeerd was. De positie van de katholieken in Noord-Nederland was volgens hem niet zo slecht als De Foere in zijn blad meende: ze hadden dezelfde vrijheden en beperkingen als protestanten. Zo mochten priesters en dominees beiden op straat hun specifieke kleding niet dragen. Van Lennep wees op de verdraagzaamheid ten opzichte van katholieken die juist uit de acht artikelen zou blijken. Er was bijvoorbeeld in een eerdere versie opgenomen dat de soeverein vorst protestants moest zijn, maar dat artikel was na overleg geschrapt.¹⁴ De Foere kreeg via Hye deze Hollandse kritiek te horen, maar dat hielp niet. Half augustus 1815 stond er in zijn tijdschrift dat een vereniging met Frankrijk beter zou zijn geweest voor de Belgen. Hye Schoutheer gaf dit door aan Van Lennep en wees hem erop dat de koning geen oor had voor de grote Belgische katholieke meerderheid. De koning zou zich volgens hem beter moeten realiseren dat de werkelijkheid voor hem verborgen werd gehouden. De meerderheid was hem vijandig gezind.

Pas bij het bezoek van de koning aan Gent in september 1815 draaide Hye wat bij. 's Konings secretaris Falck was daarbij ook aanwezig. Hye maakte toen via een aanbeveling van Van Lennep kennis met Falck, en was na een gesprek met hem wat minder pessimistisch. De godsdienst hoefde het vaderland niet te verdelen, de vereniging leidde niet per se naar gemeenschappelijke ellende. Evengoed was Gent in de beginperiode van het koninkrijk een van de lastigste steden voor de regering, door de invloed van De Broglie.¹⁵ Na de Belgische opstand zou Gent juist een van de steden worden die het langst oranjegezind bleef.¹⁶

Maar de godsdienst zou toch een breekpunt worden, met de toenemende invloed van De Broglie. In eerste instantie was De Broglie net als De Foere vóór Willem I en de vereniging: ook hij meende dat de oude katholieke voorrechten terug zouden komen. Daarin vergiste hij zich deerlijk, zoals bleek toen de aangepaste grondwet en de acht artikelen met de bepaling over de gelijkheid van godsdienst openbaar gemaakt werden. De Broglie schreef augustus 1815 een *Instruction pastorale* die in alle kerken van zijn bisdom voorgelezen moest worden en waarin hij stemgerechtigde notabelen verbood de grondwet goed te keuren. Nadat hij ook nog gefulmineerd had tégen een gebed voor de zwangere prinses Anna Paulowna, uitgesproken

---

¹⁴ Brief van David Jacob van Lennep aan Hye Schoutheer, 15 juli 1815, Rijksarchief Gent 706 G 114.

¹⁵ A.R. Falck heeft het daarover in een brief aan David Jacob van Lennep, 29 november 1816. Zie Van Lennep 1862, dl. 4, 82.

¹⁶ Zie daarvoor Witte 2014.

door een medebisschop, kreeg hij op 17 november 1816 een dagvaarding om zich te verantwoorden. Hij vluchtte toen naar Frankrijk, zijn geboorteland. De Broglie ontsnapte dus, maar De Foere werd wel opgepakt.

Hye Schoutheer bezocht hem in de gevangenis. Aan David Jacob schreef hij dat De Foeres ideeën door hem niet gedeeld werden, maar dat hij evengoed vond dat de autoriteiten hem onwaardig behandelden en hij berichtte dat er onder de Belgen onrust was. Men beschouwde De Foere nu als een martelaar voor zijn geloof. Van Lennep vatte dit als een waarschuwing op en gaf Hyes analyses door aan Falck en enkele ministers. Hye zelf pleitte in zijn brieven voor minder persvrijheid: doordat de regering zo slap optrad, werd die geridiculiseerd, het respect voor de religie werd tevens onderuit gehaald. Inderdaad kreeg Napoleon nog steeds hosanna's toegeworpen van gevluchte Franse oppositieleden, en vanuit België probeerden ze in tijdschriften en schotschriften de troon van de Bourbons in Frankrijk omver te werpen.¹⁷

Hyes toon in zijn brieven aan Van Lennep werd steeds kritischer. Hij verweet de Hollanders de achteruitgang van de economie, en klaagde dat fabrieken er verlaten bijlagen, er heerste werkloosheid, de belastingen waren te hoog, het graan extreem duur. In de ergste tijd van de tiran Napoleon was het minder erg dan nu. De regering belooft van alles, schreef hij aan Van Lennep, maar doet niets: men luistert niet naar ons, men bestudeert ons niet, men kent ons niet, men beoordeelt ons op schendblaadjes:

J'en reviens toujours à vous dire Mon Cher Ami, qu'on ne nous étudie pas, qu'on ne nous connoît, qu'on ne juge de notre esprit national que par les feuilles publiques rédigées par la lie qu'une nation voisine doit rejeter de son sein; par *certain*s faiseurs qui toujours et en tous tems se sont emparés de l'esprit de ceux qui gouvernent; par les menées d'un parti qui conserve le coupable espoir de diviser encore le faisceau du lion Belgique.¹⁸

Veel positiever is de toon als de twee vrienden het hebben over de reorganisatie van het hoger onderwijs. Daarin had David Jacob een grote stem. Bij de herinrichting van het hoger onderwijs ging de minister van onderwijs, Ocker Repelaer van Driel, er in eerste instantie van uit dat één universiteit in België voldoende was. Er zouden te weinig belangstellende studenten zijn en te weinig bekwame geleerden. Daarin volgde hij een adviescommissie samengesteld uit zes Zuid-Nederlandse geleerden,

---

¹⁷ De Graaf 2018, 228-235.

¹⁸ Van Lennep 1862, dl. 4, 115-116.

onder wie de Gentenaar Martin de Bast. Alleen deze laatste had gepleit voor méér universiteiten. Vervolgens kwam er onverwachts toch een omslag: er moesten toch drie universiteiten in de zuidelijke provincies komen, want dan zou er plek zijn voor wedijver. Hoe die omslag precies ging, is niet duidelijk. In ieder geval veranderde Repelaer van Driel zijn advies aan de koning, breed uitgeschreven in een document van juni 1816. Repelaer van Driel had daarvoor advies gevraagd aan David van Lennep. De kwestie was nu waar de drie universiteiten te vestigen: Brussel in elk geval, maar waar dan de andere: Leuven, Luik, Doornik, Brugge of Gent?¹⁹

Hye deed een beroep op Van Lennep om zich in te spannen voor een vestiging in Gent. Ook Van Lennep was van mening dat de zuidelijke provincies meer dan één universiteit moesten krijgen, en hij zag Gent als een prima plek. Die mening gaf hij door aan Falck en aan de minister van onderwijs. 'Je n'ai pas manqué de plaider fortement la cause de Gand', meldde Van Lennep aan Hye na een gesprek van hem met Repelaer van Driel, die hem om advies gevraagd had.²⁰ Hye zelf gebruikte de mening van David Jacob in een memoire aan de koning dat hij namens de stad verstuurde.

September 1816 kwam het besluit van de koning naar buiten in het *Reglement op de Inrigting van het Hooger Onderwijs in de Zuidelijke Provinciën van het Koninkrijk der Nederlanden*. Tegen het eerste advies van Repelaer van Driel in besloot hij tot oprichting van drie universiteiten in zuiden, en de derde kwam in Gent.

Ruben Mantels schrijft in zijn studie over Gent: 'Hoe het precies komt dat Willem ondanks de negatieve adviezen voor Gent gekozen heeft, blijft een klein mysterie'.²¹ Gita Deneckere meent dat Charles Van Hulthem 'ongetwijfeld de uiteindelijke keuze om in Gent een universiteit op te richten mee beïnvloed' heeft, doordat hij zijn rijke collectie manuscripten, boeken, schilderijen en kunstschaten ter beschikking van een Gentse universiteit zou stellen, en de koning had die collectie bezocht.²² Volgens Pieter Dhondt heeft de medicus Jacques Louis Kesteloot, geboren in Nieuwpoort, werkzaam in Den Haag tot 1817, invloed uitgeoefend op Falck: zijn interventies 'pesèrent de tout leur poids dans la balance', waardoor Brugge en Doornik als eventuele universiteitssteden afvielen.²³ De brieven tussen Hye en Van Lennep zijn door Mantels, Deneckere en Dhondt niet gezien. Toch

---

¹⁹ Zie voor deze kwestie en in het algemeen de geschiedenis van de Universiteit van Gent: Deneckere 2017 en 2018, Mantels 2013 en Dhondt 2011.

²⁰ David Jacob van Lennep aan Hye Schoutheer, 10 juni 1816. Rijksarchief Gent 706 G 114.

²¹ Mantels 2013, 13. Hij noemt onder andere het Gentse commissielid De Bast, die een bekende was van Hye als mogelijke beïnvloeder, en enkele cruciale relaties in de entourage van de vorst. Falck en Van Lennep noemt hij niet, maar dit zullen de voornaamsten zijn geweest.

²² Deneckere 2018, 1275.

²³ Dhondt 2011, 53. Dhondt geeft geen bronvermelding bij deze passage, waardoor ik de invloed van Kesteloot niet verder kan documenteren.

lichten die een andere tip van de sluier op, als we voor waar aannemen wat Hye aan David Jacob schreef: 'sans vos pressantes sollicitations, Gand n'eût pas obtenu le premier foyer des connoissances humaines dans les Provinces Méridionales'.²⁴ Die invloed wordt nog eens bevestigd in 1819, toen de eerste steen van het nieuwe gebouw gelegd werd. Hye stuurde Van Lennep toen een herinneringsmedaille, waarbij hij benadrukte dat Van Lennep mede gezorgd had voor de totstandkoming. Tot nu toe was deze rol van Hye Schoutheer en David Jacob van Lennep bij de oprichting van de Gentse Universiteit niet bekend.

Hye gebruikte Van Lennep niet alleen voor algemeen nut, maar ook voor privé belang. Toen hij in aanmerking kwam om tweede stadssecretaris te worden, smeekte hij David Jacob om zich voor hem uit te spreken bij zijn vrienden. Inderdaad overlegde David Jacob met Falck, en zo kreeg Hye zijn benoeming. Hye maakte op zijn beurt David Jacob van Lennep erelid van de Gentsche Maatschappij van Nederlandsche Taal- en Letterkunde.

Na 1819 verandert de briefwisseling van inhoud. Er werden minder brieven uitgewisseld, het ging steeds meer over familieperikelen. Toen Van Lenneps tweede vrouw in België zwanger bleek te zijn geraakt, maakte de aanstaande vader daar grappen over: dat kind zal wel goed gedisponeerd zijn voor de Belgen. Hye Schoutheer verloor in 1822 zijn vrouw, waarna David Jacob hem een meelevende brief stuurde waarin hij refereert aan zijn eigen verlies in 1816. Toen had hij Hye het gedicht 'Verzuchting' gestuurd, geschreven in een slapeloze nacht van rouw. Voor Hye rakelde hij zijn gevoelens van toen op: het lijkt of de helft van jezelf weggescheurd wordt als je je vrouw verliest. Zelfs de kinderen, die op zich wel enige troost geven, vergroten ook het verdriet want je beseft dat ze hun moeder verloren hebben.²⁵ Er volgen nog wederzijdse bezoeken in Gent en Amsterdam, de brieven blijven komen, maar over de politiek gaan ze niet meer.

Op de laatste brief van Van Lennep aan Schoutheer, van 8 oktober 1830, kreeg hij geen antwoord. Hye zal dan al ziek zijn geweest. De droom van de vereniging was vervlogen, de zo jammerlijke scheiding van België en Nederland was nabij. Van Lennep schreef een ontroerende smeekbede om toch contact te blijven houden: nu de Belgische natie zich helemaal van de onze wil scheiden, lijkt het me goed dat twee individuen uit de twee naties zich hun oude relatie herinneren, en de vriendschap aanhouden:

---

²⁴ Hye Schoutheer aan David Jacob van Lennep 31 januari 1817. Van Lennep 1862, dl. 4, 93.

²⁵ David Jacob van Lennep aan Hye Schoutheer, 27 december 1822. Het gedicht is gevoegd bij een brief van 28 april 1817. Rijksarchief Gent 706 G 114.

Dans un moment où la nation Belge paroît vouloir entièrement se séparer de la notre, il me paroît convenable que deux individus de l'une et de l'autre nation, se rappellent leur ancienne relation et se donnent mutuellement de nouveaux gages d'amitié à laquelle les circonstances ne doivent point porter d'atteinte.²⁶

Jacob van Lennep veronderstelde in de biografie die hij over zijn vader schreef, dat de Belgische afscheiding aan Hye aanleiding had gegeven 'tot een plotseling en niet weder afgebroken stilzwijgen'.²⁷ De zoon was er kennelijk niet van op de hoogte dat Hye 29 december 1831 overleden was na een langdurige ziekte.

Wat is nu de conclusie die we kunnen trekken uit deze vriendschap? Dat Van Lennep en Hye Schoutheer elkaar lid of erelid maakten van belangrijke organen zoals het Koninklijk Nederlands Instituut in Amsterdam en de Akademie van Wetenschappen in Brussel is maar bijkomstig. Waar het om gaat is dat ze elkaar gebruikten om wederzijdse standpunten in bestuurskringen bekend te maken. Hye vertegenwoordigt daarbij de stem van De Foere, die op zijn beurt weer de spreekbuis was van de Gentse opstandige bisschop De Broglie. Hye gaf dus door wat er in de katholieke kringen leefde. Van Lennep was de buikspreeker van Falck naar Hye toe – en dus ook van Willem I. Hye briefde op zijn beurt de Gentse bestuurders door wat er in Hollandse regeringskringen gedacht werd. Andersom hoorde Falck via Van Lennep wat de negatieve stemmen in het Zuiden waren, stemmen die hij anders slechts vertekend gehoord zou hebben. Van Lennep benutte zijn invloed bij Falck om een van Hyes wensen te realiseren: de stichting van een universiteit in Gent. De rol van Hye Schoutheer hierin is tot nu toe niet opgemerkt door onderzoekers, omdat de briefwisseling tussen de Hollandse en Belgische vriend ongepubliceerd is gebleven. De wederzijdse informatieverstrekking was uiteindelijk de win-winsituatie van deze vriendschap.

Bibliografie

Archieven

Stadsarchief Amsterdam. Familiearchief Van Lennep, 238 138-149

Rijksarchief Gent. Familiearchief Hye Schoutheer 706 G 114

---

²⁶ David Jacob van Lennep aan Hye Schoutheer 8 oktober 1830. Rijksarchief Gent 706 G 114.

²⁷ Van Lennep 1862, dl. 4, 267.

Studies

- Herman Balthazar, *Structuren en mutaties bij het Gents politiek personeel, 1780-1850*. Gent 1970 (ongepubliceerd doctoraat).
- Emo Bos, 'Religieuze perikelen bij het ontstaan van het Verenigd Koninkrijk'. In: Frank Judo, Stijn van de Perre (red.), *Belg en Bataaf. De wording van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden*. Kalmthout 2015, 175-204, 364-376.
- Gita Deneckere, *Uit de ivoren toren. 200 jaar Universiteit Gent*. Gent 2017.
- Gita Deneckere, 'Inter utrumque: de ontstaansgeschiedenis van de Gentse universiteit, 1816-1835'. In: *Revue Belge de philologie et d'histoire* 96 (2018) 4, 1271-1286.
- Pieter Dhondt, *Un double compromis: enjeux et débats relatifs à l'enseignement universitaire en Belgique au XIXe siècle*. Gent 2011.
- Beatrice de Graaf, *Tegen de terreur. Hoe Europa veilig werd na Napoleon*. Amsterdam 2018.
- Frank Judo, Stijn van de Perre (red.), *Belg en Bataaf. De wording van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden*. Kalmthout 2015.
- Jeroen Koch, *Koning Willem I 1772-1843*. Amsterdam 2013.
- J. van Lennep, *Het leven van Mr. Cornelis van Lennep en Mr. David Jacob van Lennep*. Amsterdam 1861-1862. Dl. 1, 3, 4.
- Wim Lemmens, 'Une terre hospitalière et libre'? Franse migranten tussen restauratie en revolutie in het Brussel van Willem I (1815-1830). In: *De negentiende eeuw* 36 (2012) 4, 263-284.
- R.F. Lissens, *Een lectruur van "Le Spectateur Belge" (1815-1823) van Leo de Foere. Traditionalisme in actie*. Gent 2000.
- Matthijs Lok, *Windvanen. Napoleontische bestuurders in de Nederlandse en Franse restauratie (1813-1820)*. Amsterdam 2009.
- Ruben Mantels, *Gent. Een geschiedenis van universiteit en stad, 1817-1940*. Gent 2013.
- Marita Mathijsen, *Jacob van Lennep. Een bezielde schavuit*. Amsterdam 2018.
- Nécrologie* [ongeïdentificeerde bladzijden uit Universiteitsbibliotheek Gent, BIB G 008840/-12].
- Hugo de Schamphelleire, Els Witte, Fernand Borné 1971, 'Vrijmetselaars in Gent'. In: *Handelingen der Maatschappij voor geschiedenis en oudheidkunde te Gent* 1971
- Wilfried Uitterhoeve, 'Een innige vereeniging'. *Naar één koninkrijk van Nederland en België in 1815*. Nijmegen 2015.
- Janneke Weijermars, *Stiefbroeders. Zuid-Nederlandse letteren en natievorming onder Willem I, 1814-1834*. Hilversum 2012.
- Els Witte, *Het verloren koninkrijk. Het harde verzet van de Belgische orangisten tegen de revolutie 1828-1850*. Antwerpen 2014.
- Jeroen van Zanten, *Schielijk, Winzucht, Zwaarhoofd en Bedaard. Politieke discussie en oppositievorming 1813-1840*. Amsterdam 2004.